

A MAGYAR NEMZETISÉGI TANULÓK ANYANYELVI OKTATÁSA

Az anyanyelv társadalmi funkciója és a személyiség kialakítására gyakorolt hatása sokszor képezte már tudományos szintű és politikai jellegű viták tárgyát. Soknemzetiségű társadalmunkban, amelyben több mint tíz anyanyelv problémái kerülnek nap nap után megvitatásra, ez igen időszerű és egyben eléggé bonyolult kérdés. Sokoldalú megvilágítást és alapos tanulmányozást igényel. Nyelvtudományi megvilágítása éppen olyan fontos, mint a társadalmi, politikai, lélektani, vagy neveléstudományi stb. oldalról történő elemzése. Ez utóbbiakat véve alapul, tanulmányozni, vizsgálni lehet az ismeretszerzés, tehát az általános műveltség kialakításának szemszögéből, a jellemformálás, vagy képességfejlesztés oldaláról, az anyanyelv-használattal kapcsolatos társadalmi igény és lehetőség szempontjából egyaránt. Ez esetben a vizsgálódás központjában lényegében mindig a „nyelvében élő” ember áll, aki az anyanyelvét nagy kincsnek őrzi és fejleszti.

Mi ez alkalommal ehhez a kérdéshez elsősorban pedagógiai és oktatáspolitikai szempontból kívánunk hozzájárulni, állandóan szem előtt tartva a Szerb Szocialista Köztársaság 1963-as alkotmányának 83. szakaszát, amely szerint:

„Azokon a területeken, ahol nagyobb számban élnek valamely nemzetiség tagjai, e nemzetiségek tagjai részére olyan általános iskolákat vagy általános iskolai tagozatokat nyitnak, amelyekben az oktatás az illető nemzetiség nyelvén folyik.

Ezeken a területeken, az adott feltételekkel és lehetőségekkel összhangban, a szakiskolákban és gimnáziumokban, illetőleg ezeknek az iskoláknak a tagozataiban is bevezethető az illető nemzetiség nyelvén folyó tanítás. E nemzetiségek tagjai részére a főiskolákon és legfelsőbb fokú iskolákban is bevezethető némelyik tantárgy vagy tantárgycsoport tanítása az illető nemzetiség nyelvén” . . .

A Horvát és a Szlovén Szocialista Köztársaság alkotmánya ezt a nemzeti-ségi jogot hasonló értelemben szabályozza.

Az anyanyelvi oktatás, valamint a nemzeti műveltség ápolása nálunk alkotmányos jog. Igaz, hogy az előbbire vonatkozólag az alkotmány bizonyos megkötéseket is tartalmaz („az adott feltételekkel és lehetőségekkel összhangban” . . .)

Kiindulópontul, az alkotmányos és törvényes jogok mellett, Vajdaság Közoktatásügyi Tanácsának ez évi elemzését¹ vesszük, amelynek adatait más, hivatalos forrásokból is kiegészítjük.

A MAGYAR NEMZETISÉGŰ TANULÓK ÁLTALÁNOS ISKOLAI OKTATÁSA

Közismert tény, hogy Vajdaság területén általános iskolai oktatással az iskola-köteles tanulókat, tehát a magyar tanulókat is, úgyszólván százszázalékosan felölleljük. Az 1969/70-es tanévben Vajdaságban 46 677 magyar nemzetiségű tanuló járt általános iskolába. Ebből: 37 915 (82,2%) tanult az anyanyelvén, és 8762 (18,7%) szerbhorvát tannyelvű tagozatba iratkozott.²

A magyar tanítási nyelvű iskolákban, illetve e tagozatokban folyó oktatás színvonaláról az elmúlt években, hivatalos fórumokon is sok ellentétes vélemény hangzott el. Többen állították, hogy az a szerbhorvát tagozatokban folyó oktatás színvonalához viszonyítva valamivel alacsonyabb. Az ilyen és hasonló vélemények, értékelések rendszerint egyes esetekre, konkrét iskolákra (vagy környékekre) vonatkoztak, tehát nem rendelkeztek megbízható összehasonlítási alappal. Nem is rendelkezhetek, hiszen ilyen jellegű, tudományos alapokon nyugvó felméréseket és elemzéseket senki nem végzett. Tudvalevő, hogy az oktatás színvonala több féle személyi és tárgyi feltétel függvénye. Ezeknek a feltételeknek a kisebb vagy nagyobb méretű hiánya kétségtelenül alacsonyabb színvonalat feltételez. Erre a „feltételekről” szóló fejezetben majd részletesebben rámutatunk.

Szembetűnő a szerbhorvát tannyelvű tagozatokba iratkozó magyar nemzetiségű tanulók nagy százalékaránya. Ez a százalékarány Vajdaság különböző vidékein (régioiban) igen eltérő. A legmagasabb, 50% körüli, sőt ezt is meghaladja Közép- és Dél-Bánátban, valamint Újvidéken; nem beszélve Szerémségről, ahol kb. 6000 magyar él, és mindössze Maradékon van magyar nyelvű oktatás.

Szabadka község területén évekkel ezelőtt ez 22%-ot tett ki, ma is 20% körül mozog. A legkisebb ez a százalék a Tisza menti községekben.

Sem a Vajdasági Közoktatásügyi Tanács, sem más szerv vagy intézmény nem bocsátkozott bele ennek a jelenségnek a mélyrehatóbb elemzésébe, holott mindinkább érezzük, hogy ezzel kapcsolatban tárgyilagos helyzetkép-be-mutatásra és határozottabb álláspontok kialakítására van szükség. *Mi készteti, illetve motiválja a szülőket, hogy gyermekeiket szerbhorvát tagozatokba írassák, és ezáltal nagymértékben elzárják előlük az anyanyelv és a nemzeti műveltség fejlesztésének legtermészetesebb forrásait és lehetőségeit? Miben szereznek előnyt, és miben szenvednek hátrányt ezek a tanulók? Hogyan hat egész fejlődésükre a „nemanyanyelven” folyó oktató-nevelő munka? Mennyiben felel ez meg egyéni érdekeiknek és a közösségi érdekeknek? Milyen információkat, felvilágosításokat kellene nyújtani a szülőknek és a tanulóknak alkotmányos és törvényes jogaik érvényesítésére vonatkozóan, valamint az anyanyelven folyó oktatás pedagógiai, pszichológiai és társadalmi kérdéseivel kapcsolatban stb.* Megannyi kérdés, amely határozott válaszra vár.

Mindenekelőtt az anyanyelvi oktatás lehetőségeit kell tisztázni. A Jugoszláviában élő magyar nemzetiségű zöme Észak-Bácskában, illetve a Tisza

mentén él. Ezenkívül kisebb nagyobb települési gócai vannak Bánátban, Baranyában, Murántúlon, Közép és Dél-Bácskában is. Míg kisebb hányada elszórtan él Vajdaságban, Horvátországban és Szlovéniában. Az anyanyelvi oktatás biztosítása szempontjából ezek a kis szigetek képezik a legnagyobb nehézséget.

Már a kisebbségi iskolákról szóló 1960-as Köztársasági törvény⁸ meghatározta, hogy kisebbségi tagozat megnyitásához elegendő (minimálisan) 15 tanuló. Egyes vajdasági községek ezt a minimumot valamivel csökkentették (pl. Zrenjanin 14-re az első 4 osztályban), vagy felemelték (pl. Bács-topolya 18-ra). Ez az alacsonyabb határ lehetővé teszi nemzetiségi tagozatok (kombinált tagozatok és osztatlan iskolák) nyitását azokban a helységekben azokon a vidékeken is, ahol a magyarság csak szórványosan él. Mindez azonban az adott lehetőségektől és a közoktatásügy községi irányítóitól függ nagymértékben. Kétségtelen, hogy egyes vidékeken, ahol a nemzetiségek elszórtan élnek, célszerű megoldás volna gyűjtőiskolák alapítása és a tanulók kollégiumi elhelyezésének vagy utaztatásának a megszervezése.

A Vajdasági Közoktatásügyi Tanács által megvitatott regionális elemzések világosan kimutatták, hogy Bánátban és Szerémségben, de még egyes bácskai településeken sem nyitottak magyar tanítási nyelvű tagozatokat az ott élő kisebb létszámú nemzetiségi tanuló számára s a fenti megoldásokhoz sem folyamodtak. Ezt részben a „rossz feltételekkel”, részben pedig azzal magyarázzák, hogy a szülők nem nyilvánítottak ilyen igényt. Vajon informáltuk-e a szülőket arról, hogy ehhez joguk van, illetve hogy az illetékes szervek készek mindent megtenni, amennyiben a szülők ezt igénylik? Bizonyára még sok tennivaló akad az anyanyelvi oktatás egyenlő feltételeinek biztosításáig, beleértve az érdekelték széleskörű tájékoztatását is.

Milyen szempontok vezérlik azokat a szülőket, akinek megvan a lehetőségük, hogy gyermeküket magyar tanítási nyelvű iskolába írássák, mégis a szerbhorvát nyelven folyó oktatást tekintik jobb megoldásnak? Bizonyosan, különböző indítékok. A Vajdasági Közoktatásügyi Tanács anyagában az utilitarizmust, a hasznossági szempontot említik, és egyben rámutatnak az ilyen „választás” káros következményeire, és ugyanakkor az anyanyelvi oktatás előnyeire. A szülők körében kellene, megfelelő módszerekkel kutatást végezni, hogy erre az egyesek szemében még mindig „kényes” kérdésre tárgyilagos választ kapjunk. Egy évtizeddel ezelőtt a magyar tagozatokban a szerbhorvát nyelv oktatásának alacsony színvonalát tekintették fő oknak, tekintettel arra, hogy sok szülő, amikor gyermekét az általános iskolába íratja, már a továbbtanulás lehetőségeire, az egyetemre gondol. Azóta a szerbhorvát nyelv oktatása eredményesebbé vált, a „nem-anyanyelvi” oktatásban részesülők száma pedig helyenként (különösen a szórvány településeken) még nőtt (legjobb esetben stagnál). Az indítékokat tehát másutt is keresni kell, pl. az általános társadalmi légkörben, a nyelvi egyenjogúság megvalósításának fokában, a társadalmi élet különböző területein, a magyar nyelv társadalmi helyzetében (státuszában): pl. milyen szerepe van a tudományos, az irodalmi (általában a művelődési) életben, a közéletben, az öngazgatásban, a káderpolitika kialakításában. Ebből a szempontból, vitathatatlanul komoly haladásnak vagyunk a tanúi és részesei. Éppen ezért a leglesújtóbb az volna, ha egy tudományos igényű felmérés egyeseknél az „elferdült kisebbségi tudatban” fedezne fel ilyen gyökereket, mert az — egyebek között — azt bizonyítaná, hogy nálunk a nemzetiségek soraiban egyesek még mindig nem érzik

magukat egyenrangúaknak a többséget képviselő délszláv nemzetekkel, és gyermekeik számára ilyen módon kívánnak bizonyos előnyöket biztosítani, megalapozni érvényesülésük útját.

Mindezek többé-kevésbé feltételezések; egy azonban vitán felül áll: a nemzetek, a délszlávok soraiban nincs egyetlen olyan szocialista szellemben gondolkodó ember sem, aki a nemzetiségekhez tartozó polgárokat aszerint értékelné többre, tartaná jobb jugoszláv állampolgárnak, és annak alapján juttatná bármilyen előnyhöz, hogy az iskolai tanulmányait szerbhorvát nyelven végezte. A szocializmus építésének egyértelműen fontos érdeke, hogy mindenki minél tökéletesebb emberré váljék. Tehát minden ember értékének legfőbb mércéje az, hogy mivé vált, milyen értékeket — tudást képességeket, jellembeli és akarati tulajdonságokat stb. — hordoz magában.

Mikor és hogyan lehet a potenciális erők minél nagyobb arányú kifejlesztését elérni? Milyen előnyei vannak az anyanyelvi oktatásnak a „nem-anyanyelven” folyó oktatással szemben? Ez a kérdés külön tanulmányt igényel. Mi csak néhány fontos mozzanatra kívánunk rámutatni. Elsősorban arra, hogy mindkét nyelvet tökéletesen kevés ember (és még kevesebb gyermek) beszéli. A szerbhorvát tagozatokba járó magyar nemzetiségű tanulók többsége sem az anyanyelvét nem sajátítja el tökéletesen, sem a szerbhorvát nyelvet. Ez komoly akadályként jelentkezik a tudásszerzés folyamatában, különösen a fogalomalkotásban és a bonyolultabb törvényszerűségek megértésében és elsajátításában, mivel így egyik nyelv sem válhat tökéletesen a gondolkozás nyelvévé. A nem anyanyelven folyó tanulás nagyobb erőfeszítéseket követel, és kisebb a hatékonysága. Ez a fiatalabb, szellemileg fejletlenebb gyermeknél nagyobb mértékben jut kifejezésre. A gyermek így ritkábban érzi a „munka örömét”, és sűrűbben hatalmasodik el nála a kényszerézés. Mindez azt eredményezi, hogy általános műveltségének alapjai hiányosabbak lesznek, anyanyelvi műveltsége rendszerint egészen satnya; a tananyag elsajátítására fordított nagyobb energia és több idő némileg gátolja, visszaszorítja képességeinek fejlődését, világnézetének és erkölcsi arculatának természetes kialakulását. Külön elgondolkoztató, hogyan fejezik ki magukat anyanyelvükön az ilyen körülmények között fejlődő szakemberek (akik többször főiskolai, sőt egyetemi diplomával rendelkeznek), és milyen alacsony igényt támasztanak önmagukkal szemben anyanyelvi műveltségük fejlesztésének szempontjából. A kivételes tehetségű, különös nyelvérzékkel rendelkező tanulók esete is csak alátámasztja ezeket a tapasztalaton alapuló megállapításokat.

Kétségtelen, hogy azok a tanulók, akik az általános iskolát szerbhorvát nyelven eredményesen befejezik, bizonyos előnyben vannak, ha középiskolai és egyetemi tanulmányaikat ezen a nyelven folytatják. Ez az érvényesülés szempontjából, manapság még helyenként, némi előnyt jelenthet, de itt a fő kérdés az, hogy mikor válhat a gyermekből értékesebb felnőtt. Ha a kérdést így tesszük fel, a válasz nem kétséges. Vajon nem volna-e elsősorban az iskola, a pedagógusok kötelessége mindenről a szülőket tárgyilagosan tájékoztatni? Amennyiben ezt nem tesszük meg, az ő szabad akaratukból eredő döntésük (a döntésnek ezt a szabadságát a törvény szavatolja) sem lehet teljesen szabad és megfontolt.

Az anyanyelvi oktatás hiányát csak kis részben képes pótolni a Vajdaság-szerte terjedőben levő *anyanyelvápolás*. Az elmúlt tanévben 126 általános iskolában összesen 1280 szerbhorvát tagozatra járó magyar nemzetiségű tanuló részesült ilyen pótoktatásban, ami létszámuk 44%-át teszi ki. Ezen

a téren a helyzet városonként, falvakként igen eltérő: az anyanyelvi pótktatást igénylő tanulók százaléka nulla és 80 között mozog, ami elsősorban az iskolaigazgatók és tantestületek hozzáállását tükrözi. Sok nehézséget okoz, hogy az anyanyelvápolás nem vált még egyenrangú tantárggyá, és csak részben biztosították számára a szükséges tárgyi (tankönyv, taneszköz stb.) és személyi feltételeket. A Vajdasági Közoktatásügyi Tanács határozata értelmében mindenütt, ahol megvannak a minimális feltételek, biztosítani kell a teljes anyanyelvi oktatást, ami feltételezi az iskolahálózat ilyen értelmű átszervezését. Ahol belátható időn belül ilyen feltételeket nem lehet biztosítani, ott az anyanyelvápolást kell komolyabb, rendezettebb alapokra helyezni.

A Horvát Szocialista Köztársaság területén az utóbbi években a köztársasági és községi közoktatásügyi szervek, a pedagógiai szolgálat és a Horvátországi Magyarok Szövetsége fáradozásainak és együttműködésének eredményeként az 1971/72-es tanévben a magyar tannyelvű tagozatok száma (az 1967/68-as tanév 53 tagozatával szemben) 67-re emelkedett; az anyanyelvápolással felöltelt csoportok száma pedig 4-ről 81-re nőtt. Ott mindent megtesznek, hogy az egyenlőség szellemében, ehhez megfelelő feltételeket biztosítsanak. Így pl. a magyar nyelven oktató pedagógusok száma is 62-ről 104-re emelkedett.

Az anyanyelven folyó általános iskolai oktatás és az anyanyelvápolás mellett Vajdaságban, Horvátországban és Szlovéniában (Murántúlon) *kialakultak a kétnyelvű pedagógiai tevékenység különböző formái*. A párhuzamosan mindkét nyelven (tehát magyarul és szerbhorvát nyelven) folyó pedagógiai tevékenység feltételezi a tanulók kétnyelvűségét, és termékeny nevelési lehetőségeket hord magában: a közös nevelés különleges pozitívumait.

A teljes kétnyelvű oktatás alapjait tizenkét évvel ezelőtt egy sikerültnek tartott pedagógiai kísérlet igyekezett megvetni. Ennek keretei között mindkét nyelvet (az anyanyelvet és a „nem-anyanyelvet”) különböző változatokban s egyenlő arányban használták. Mivel ehhez nagyon nehéz volt megfelelő feltételeket (különösen a tanulók szolid bilingvális alapját, továbbá „kétnyelvű” tankönyveket stb.) biztosítani, Vajdaságban ez az oktatási forma (elsősorban a délszláv nemzetiségű szülők körében) nem talált termékeny talajra, míg Horvátország és Szlovénia egyes helységeiben (habár ott sem tudtak minden feltételt tökéletesen biztosítani egyelőre) bejáródott szervezési formává vált.

A „teljes” kétnyelvű oktatás „elhalása” után, Vajdaságban komoly erőfeszítéseket tettek, hogy a magyar tanítási nyelvű tagozatokban meghonosítsák a szerbhorvát nyelv elemeinek az oktatásba való tervszerű beillesztését: minden tantárgyban szerbhorvát kifejezések alkalmazását, aminek elsősorban oktatási jellege volt, mert a szerbhorvát nyelv gyorsabb, tökéletesebb elsajátítását célozta. A különleges feltételek egyes vidékeken (Bánátban stb.) más megoldásokat, változatokat is létrehozta. A probléma így mind bonyolultabbá vált, és mindjobban érezhető a tudományos kiértékelés hiánya.

Egyrészt a szerbhorvát nyelv tanítását — tanulását kellene a legújabb tudományos vívmányok felhasználásával korszerűbb alapokra helyezni, még hatékonyabbá tenni, másrészt állandó termékeny talajt kellene biztosítani a közös nevelés elveinek átfogóbb érvényesítése céljából. Mivel mindezt sokszor igen eltérő feltételek között kell megvalósítani, széleskörű kutatómunkára volna szükség, amelynek eredményei lehetővé tennék, hogy az egyes szervezési formákat, oktatási módszereket és eszközöket jobban tudjuk az adott

konkrét feltételekhez idomítani. Így végre tisztázódna az a kérdés is, hogy mikor, milyen fejlettségi fokon célszerű a második nyelv rendszeres tanítását elkezdni, milyen intenzitással haladni, hogy az ne gátolja az anyanyelvi műveltség fejlesztését.

TOVÁBBTANULÁSI LEHETŐSÉGEK A KÖZÉPISKOLÁKBAN, FŐISKOLÁKON ÉS EGYETEMEKEN

A Tartományi Statisztikai Intézet adatai alapján közöljük a következő táblázatot az általános iskola VIII. osztályát végzett és a különböző középiskolákba iratkozott magyar nemzetiségű tanulók létszámáról:

	A VIII. osztályt befejezte		Az I. osztályba beiratkozott		Összesen továbbtanul
	szerbhorvát nyelven	magyar nyelven	szerbhorvát tagozatba	magyar tagozatba	
az 1966/67 tanévben	1049	3537	2195	1639 (42%)	83%
az 1967/68 tanévben	903	3359	1979	1709 (46%)	86%
az 1968/69 tanévben	993	3456	1721	1998 (53%)	83%
az 1969/70 tanévben	973	3298	1688	1981 (54%)	85%

Ezekből az adatokból megállapítható, hogy a magyar nemzetiségű általános iskolát végzett tanulók 83–86%-a iratkozott be (ebben a négy tanévben) valamilyen középiskolába. Ezzel Vajdaságban (az előbbi sorrendet véve alapul) a végzett tanulók: 77,5%-a, 91,8%-a 98,5%-a és (az 1969/70-es tanévben) a tanulók (akik túlnyomórészt délszlávok) 98,5 százaléka iratkozott be (valamilyen) középiskolába. Tehát, a magyar nemzetiségű tanulók aránylag évről-évre kevesebben iratkoznak középiskolába, mint a délszláv nemzetiségű tanulók.

Ugyanakkor egy pozitív tendencia is megfigyelhető: évről-évre növekszik azoknak a tanulóknak a száma, akik középiskolai tanulmányukat anyanyelvükön folytatják, habár a magyar tanulók kb. 45%-a még most sem anyanyelvén tanul. Ez bizonyosan szorosan összefügg a feltételekkel és lehetőségekkel.

Az alábbi táblázat azt illusztrálja, milyen oktatási nyelvű középiskolák működnek Vajdaságban:

Iskolák	Oktatási nyelv							Összesen
	szerbhorvát	magyar	román	ruszin	szlovák	két tan nyelvű	két nyelvű oktatású	
Szakképző iskolák száma	51	1	—	—	—	11	1	64
Iskolák tagozatok száma	893	91	—	—	—	—	5	989
Pedagógusképző iskolák száma	4	—	—	—	—	3	—	7
Iskolák tagozatok száma	75	17	4	—	—	—	—	96
Szakközépiskolák iskolák száma	49	3	—	—	—	7	—	59
Iskolák tagozatok száma	743	56	—	—	—	—	—	799
Gimnáziumok iskolák száma	22	—	—	1	—	11	—	34
Iskolák tagozatok száma	507	60	4	1	9	—	—	581
Iskolák száma	126	4	—	1	—	32	1	164
Iskolák tagozatok száma	2218	224	8	1	9	—	5	2465

Ebből világosan kitűnik, hogy egy szakmunkásképző iskolában (ipari tanulók iskolája) és három szakközépiskolában (technikumok) csak magyar nyelvű oktatás folyik, míg 11 szakmunkásképző iskolában, 3 pedagógusképző iskolában, 7 szakközépiskolában és 11 gimnáziumban a szerbhorvát nyelvű tagozatok mellett magyar tannyelvű tagozatok is működtek. A magyar tanítási nyelvű tagozatok száma 224 volt (ez azóta sem emelkedett lényegesen), ami a tagozatok összlétszámának mindössze 9 százalékát tette ki. Ez elég világosan rámutat közoktatásügyi politikánk, jobban mondva egyes községek közoktatásügyi politikájának a hiányosságaira, valamint a nehezen áthidalható objektív akadályokra. A helyzet az utóbbi két évben annyiban javult, hogy Pancsován is megnyitották a gimnázium magyar tannyelvű tagozatait, és Újvidéken is némileg bővült az ilyen lehetőség az egyes szakiskolákban.

Érdekes megfigyelni, milyen szerbhorvát tanítási nyelvű középiskolákba iratkoztak a magyar nemzetiségű tanulók az 1969/70-es tanévben:

Szakmunkásképző iskolába	1087
Technikumokba és más szakiskolákba	385
Tanító- ill. óvónőképzőbe	16
Művészeti középiskolákba	28
Gimnáziumokba	172
Összesen:	1688

Ezeknek a tanulóknak 63%-a szakmunkásképző iskolába jár (tehát intellektuális és nyelvi szempontból a legkönnyebbnek vélt középfokú iskolát választotta), míg a magyar tannyelvű tagozatokba iratkozott tanulóknak csak 51%-a választotta ezt az iskolát, a délszláv nemzetekhez tartozó tanulók százalékaránya (49%) pedig még valamivel alacsonyabb.

Az elmúlt évtizedben középiskolai fokon is kialakultak a kétnyelvű pedagógiai tevékenység bizonyos formái. A legelterjedtebb „szabadkai gyakorlat” címen került be a köztudatba, mivel úttörői a szabadkai középiskolák (szakiskolák) voltak. Lényege, hogy a szakiskola első két osztályában a tantárgyak oktatása (teljes mértékben, vagy nagyobb részben) a tanulók anyanyelvén folyt, majd a harmadik osztálytól kezdve áttértek a tantárgyak (a magyar nyelv és esetleg 1–2 szaktantárgy kivételével) szerbhorvát nyelvű oktatására. Ez annak idején (16 évvel ezelőtt) hozzájárult ahhoz, hogy ezekbe a szakiskolákba szinte ugrásszerűen nagyobb létszámú magyar nemzetiségű tanuló iratkozott, és ilyen szempontból hasznos kezdeményezés volt.

Pedagógiai szempontból viszont sok elfogadhatatlan megoldást és eljárást tartalmazott. Itt is hiányzott a tudományos megalapozás és kiértékelés, de azért ennek a gyakorlatnak a hullámai egyes gimnáziumokba, sőt a Tanítóképzőbe is átcsaptak. A fő érv az volt, hogy ez hatékonyan hozzájárul a szerbhorvát nyelv elsajátításához; viszont, hogy mennyiben gátolta az anyanyelvi műveltség, az általános műveltség és szakképzettség fejlesztését, azzal abban az időben úgyszólván senki sem törődött. Szerencsére az évek múltával a fejlődés ezen a téren is megfelelőbb mederbe terelődött, habár ennek a gyakorlatnak bizonyos maradványai egyes középiskolákban (Zrenjaninban, Becsén, Pancsován, Szabadkán stb. szubjektív fogyatékoságok, vagy objektív akadályok miatt) még ma is megellelhetők. A további fejlődés egyetlen elfogadható irányzata csak az anyanyelvi oktatás lehet.

A felsorolt adatokat, tényeket *összegezve megállapíthatjuk, hogy a magyar nemzetiségű tanulók anyanyelvi oktatása középiskolai szinten az utóbbi években mutatkozó jelentős fejlődés ellenére sem teljesen kielégítő: messze az általános iskolai szint alatt marad.* Általában középiskolai oktatással Vajdaságban aránylag kevesebb tanulót ölelünk fel a magyar nemzetiség köréből, mint a délszlávok soraiból. A Tartományi Közoktatásügyi Titkárság múlt évi elemzése ugyanis kimutatta, hogy az 1970/71-es tanévben a középiskolások 15%-a volt magyar nemzetiségű (a lakosságnak viszont kb. 22%-a magyar). Horvátországban és Szlovéniában, feltehetőleg, ez az arányszám még valamivel rosszabb. A regionális elemzések jórészt rámutattak, hogy Szerémségben és Bánátban aránylag még kevesebb általános iskolát végzett magyar nemzetiségű tanuló folytatja tanulmányait középiskolákban, különösen kevesen tanulnak tovább anyanyelvükön.

Ez mindenekelőtt a középiskolai hálózatra, az anyanyelvi oktatás nem teljesen kielégítő lehetőségeire vezethető vissza. Erre nagy hatással vannak, a már említett okok mellett, a lakosság anyagi feltételei. A fent említett elemzés kimutatta, hogy a Vajdaságban ösztöndíjazott középiskolai tanulók 18%-át teszi ki az ösztöndíjban részesülő magyar nemzetiségű tanulók, holott nekik nagyobb szükségük volna anyagi támogatásra, mert sokan közülük csak távolabb eső városokban folytathatják tanulmányaikat. Itt is bizonyos „lemaradás” tapasztalható. Mindez természetesen kihatással van a magyar ifjak továbbtanulására a főiskolákon és az egyetemeken.

Hány magyar nemzetiségű ifjú folytatja tanulmányait főiskolákon és egyetemeken Jugoszlávia, illetve Vajdaság területén?

A Szövetségi — illetve Tartományi Statisztikai Intézet adatai szerint az 1969/70-es tanévben a magyar nemzetiségű főiskolai és egyetemi hallgatók száma 3025 volt, ami a magyar lakosság 1,31%-át tette ki, viszont az 1961-es népszámlálás adatai szerint a magyarság Jugoszlávia lakosságának 2,7%-át alkotta.

Az 1970/71-es iskolaévben a magyar hallgatók száma 29 811, vagyis 16% volt (ez némi csökkenést jelent az előző évhez viszonyítva), ebből szűkebb Szerbia területén 478, Vajdaságban pedig 2051 (a tartomány lakosságának 10%-a) járt főiskolákra és egyetemekre.

Az 1964/65 és 1969/70 közötti időszakban Vajdaságban az egyetemi hallgatók 11,8%-a, és a főiskolai hallgatók 13,2%-a volt magyar nemzetiségű. Az 1970/71-es tanév ehhez viszonyítva bizonyos visszaesést jelentett.

Az 1971/72-es tanévben az Újvidéki Egyetemre összesen 364 rendes és 97 levelező magyar nemzetiségű hallgató iratkozott be, ami az összlétszám 11%-át teszi ki, tehát némi növekedést mutat. Ez előadói karban a magyarság hasonló számarányban van képviselve.

Ezek a számok önmagukért beszélnek és — mivel nem tükrözik Vajdaság lakosságának nemzetiségi összetételét — egy teljes mértékben ki nem elégtítő képet illusztrálnak. Az előzőleg már felsorolt okok mellett itt nagy szerepet játszanak az anyanyelven folyó tanulás szűk lehetőségei, valamint a kellő arányú anyagi támogatás, a megfelelő ösztöndíjazási politika hiánya.

Milyen lehetőségek állnak az érettségizett magyar nemzetiségű ifjak előtt az anyanyelvükön való továbbtanulásra a vajdasági egyetemeken és főiskolákon? Az Újvidéki Bölcsészkaron, a magyar nyelvszakos tanárok rendszeres szakmai képzése mellett, az 1971/72-es tanévtől pedagógiából és lélektanból a magyar nemzetiségű hallgatók számára (akik erre önként jelentkeznek)

magyar nyelvű előadásokat is tartanak; ezeket az előadásokat a Természettudományi Kar néhány hallgatója is látogatja. A hallgatók magyar nyelven vizsgázhatnak. Magyar nyelvű előadások bevezetését szociológiából még nem tudták megoldani, noha erre vonatkozólag is hivatalos határozatot hoztak.

Szabadkán, a tanárképző főiskolán három szakon (matematika, fizika-vegytan és szerbhorvát, illetve magyar nyelv, mint „nem-anyanyelv“) rendszeres tanárképzés folyik az általános iskolák számára. Ezen kívül a Szabadkai Közgazdasági Karon magyar nyelvű előadásokat is tartanak szociológiából és néhány szaktantárgyból, az Újvidéki Jogtudományi Karon magyar nyelvű lektorátus működik, és másutt is folynak ilyen irányú előkészületek. Mindez együttvéve némi haladást jelent ugyan, de egészében nem tekinthető kielégítőnek.

Itt feltétlenül szem előtt kell tartani azt a Közoktatásügyi Tanács által is elfogadott álláspontot, hogy *az anyanyelvi oktatás folytonosságát biztosítani kell az általános iskolától, sőt az iskolás előtti kortól egészen az egyetemig.* Tudatában vagyunk annak, hogy ezt legnehezebb az egyetemi, illetve főiskolai szinten biztosítani. De figyelembe véve ennek fontosságát a nemzeti egyenlőség, külön az egyenlő nyelvhasználat és az anyanyelvi oktatás előnyeinek szempontjából, a tudományos munkára való felkészítés és a társadalmi életben való aktívabb bekapcsolódás szemszögéből, társadalmunk hivatott tanügyi szervei, politikai tényezői határozott álláspontjaikkal (amire már a közelmúltban is pl. a KSz-nek egyes tartományi szervei szép példát mutattak), nagymértékben elősegíthetik a még helyenként érezhető szubjektív akadályok és objektív nehézségek kiküszöbölését, hatékonyan hozzájárulhatnak az ezzel kapcsolatos kérdések nyílt megvitatásához és megoldásához. Ha ezt sikerül megvalósítanunk, a jövőben bizonyosan sokkal több magyar nemzetiségű tanuló folytatja tanulmányait a középiskolákban és az egyetemen. Ugyanakkor valószínű csökkenni fog azoknak a száma (jelenleg meghaladja a százat és növekvő tendenciát mutat), akik magyarországi egyetemekre iratkoznak. A külföldön folytatott egyetemi tanulmányokat is (ami egyes szakmánál a jövőben is célszerű és ésszerű megoldás lehet) tervszerű alapokra kellene helyezni, illetve jobban összhangba hozni a hazai lehetőségekkel és szükségletekkel.

Ezen a téren helytelen volna maximális követeléseket vagy óhajokat támasztani. Még teljesebb elvszerűsége és fokozatosságra kellene törekedni: a kibontakozásban levő hasznos folyamatot meg kellene gyorsítani és arra törekedni, hogy ez az Újvidéki Egyetem minden karára és minden vajdasági főiskolára kiterjedjen, hiszen sok helyen érezhető a magyar nemzetiségű, vagy még inkább a magyar nyelvet helyesen beszélő (beleértve a szakmai nyelvezetet is) mérnökök, agronómusok, jogászok stb. hiánya.

Elsődleges és halaszthatatlan feladatnak tartjuk az átfogó, minden szak tárgyra kiterjedő anyanyelvi pedagógusképzés megvalósítását, hogy végre magyar tanítási nyelvű általános iskoláinkba is középiskoláinkba anyanyelvüket (és szűkebb szakmájuk nyelvét) jól ismerő pedagógusok kerüljenek.

Hogy mindez minél előbb és minél tökéletesebben megvalósuljon, az Újvidéki Egyetemnek a szó teljes értelmében *vajdasági jellegű egyetem* kell válnia, amely állandóan magában hordozza a vajdasági talajból kinövő társadalmi problémákat, elsősorban, a káderproblémákat, a tudomány fejlesztésének kérdéseit, és azok ilyen értelmű hatékony megoldására törekszik.

Ez legyen a mi egyetemi reformunk egyik alappillére. Ehhez a feltételeket mindenekelőtt magukban kell megteremtenünk. Az, ami a főiskolákon ezen a téren (és más téren is) megvalósul, vagy nem valósul meg, szükségszerűen visszahat az oktatás egész rendszerére és minőségére: jelentősen elősegítheti annak fejlődését, de gátolhatja is.

A következő fejezetben általános iskoláink és középiskoláink egy sajátos szervezési formájával: *a két és több tanítási nyelvű iskolák* kérdésével foglalkozunk. Az első ún. területi iskolákat Vajdaságban 1956-ban alakították, azzal a céllal, hogy hatékonyabban elősegítsék a „nem-anyanyelv” eredményesebb elsajátítását, a különböző nemzetiségű tanulók egymáshoz való közeledését, hogy biztosítsák a közös nevelés megfelelő légkörét, és ugyanakkor megteremtsék az anyanyelvi oktatáshoz szükséges feltételeket. Az utóbbi azt is jelentette, hogy az anyanyelvi oktatás a két, vagy ritkább esetben több tanítási nyelvű iskolákban nem szenvedhet csorbát, nem szorulhat háttérbe a többi szintén nagyon fontos oktató-nevelő cél mögé.

Jelenleg Vajdaságban a 409 általános iskola közül 243-ban csak szerbhorvát nyelven folyik az oktatás, 25-ben, magyar nyelven, 15-ben más nemzetiségek nyelvén, 126 iskolában viszont két, illetve három nyelven, ebből 103-ban magyarul is.

A 164 középiskola közül, 126-ban kizárólag csak szerbhorvát nyelvű oktatás folyik, 4-ben csak magyar nyelvű, kettőben más nemzetiségek nyelvén és 32-ben folyik két tanítási nyelven az oktatás, ebből 30-ban magyarul is. Íme egy összehasonlító táblázat:

	Az oktatás nyelve				
	szerbhorvát	magyar	más nemzeti-ségi nyelv	két vagy három nyelv	Összesen
Általános iskolában	243	25	15	126	409
Középiskolában	126	4	2	32	164

A két és több (három) tanítási nyelvű iskolák életében és munkájában sok sajtósági mozzanat fedezhető fel. Mi ezt a kérdést most csak az anyanyelvi oktatás szempontjából kívánjuk taglalni. Milyenek itt az anyanyelvi oktatás személyi feltételei?

A Közoktatásügyi Tanács elemzése kimutatta, hogy az ilyen általános iskolákban a pedagógusoknak mindössze 43,75%-a beszéli a másik nyelvet, és azoknak is csak a 70%-a beszéli a nyelvet tökéletesen, elsősorban azok akik azon a nyelven is tanítanak.

A középiskolákban ez 46,17%-ot, illetve 78,57%-ot tesz ki, tehát a helyzet ebből a szempontból ott is csak valamivel jobb. A nemzetiségi pedagógusok, akik szerbhorvát nyelven is tanítanak, az általános iskolákban 85,12%-ban, a középiskolákban 96,61%-ban beszélik a szerbhorvát nyelvet tökéletesen, vagy megközelítőleg tökéletesen, a délszláv nemzetiségű pedagógusoknak az általános iskolában mindössze 25,19%-a, a középiskolákban pedig 40,48%-a beszéli többé-kevésbé tökéletesen annak a nemzetiségnek a nyelvét, amelyen tanít.

Ezekben az iskolákban gyakran nagy előnyt jelentenek a pedagógusok kétnyelvűségéből adódó ésszerűsítési lehetőségek. Ez megkönnyíti a tantárgyfelosztást, és ugyanakkor lehetővé teszi a szakosított oktatás nagyobb

arányú biztosítását. Viszont azzal a hátránnyal, illetve veszéllyel jár hogy bizonyos fokig akadályozhatja az anyanyelvi műveltség fejlesztését, hozzájárulva egy sajátságos pongyolanyelv terjedéséhez. Az előbbi kimutatásból kitűnik, hogy ennek káros következményeit a nemzetiségi tanulók aránylag nagyobb mértékben érzik.

Az így kialakult helyzetben kényszerítő szükséglet a pedagógusaink nyelvtudásával, illetve azon túlmenően a vajdasági pedagógusképzéssel kapcsolatos időszerű kérdések sokoldalú megvilágítása, és a mi viszonyainknak megfelelő profilú pedagógusképzés alapjainak, koncepciójának kimunkálása. Nekünk kétségtelenül szükségünk van kétnyelvű pedagógusokra, akik az oktató-nevelő munkában mindkét nyelven megállják a helyüket. Ehhez a személyi adottságokon kívül a célnak megfelelő képzésre van szükség, amit viszont tudományosan kell megalapozni, az eddigi tapasztalatok felhasználásával.

Ennek megvalósulásáig hosszú út vezet. Ezért már a meglévő feltételek között is hatékony intézkedésekre és szervezett akciókra van szükség. Mindenekelőtt a „nem-anyanyelv” tudásszintjére bizonyos standardokat kellene megállapítani, amely biztosabb kritérium kialakításához vezetne annak megállapítására, milyen esetben vállalhatja egy pedagógus az oktatást a másik nyelven. Ez bizonyos szelekció alapjául szolgálhatna. Ezzel párhuzamosan a pedagógusokat serkenteni kellene az egyéni továbbképzésre, beleértve nyelvtudásuk szintjének emelését, a szaknyelv tökéletesebb elsajátítását is, és megszervezni a kollektív továbbképzés különböző formáit. Az egyes iskolákon belül is sokat lehetne tenni ezen a téren. Első lépés e helyzet tárgyilagos felmérése volna. Ez az iskolavezetés feladata, úgyszintén a vezetés egyes szerveinek, elsősorban a tantestületnek és az igazgatónak hatáskörébe tartozik, hogy megfelelő megoldásokat találjanak (egyéni segítségnyújtást, előadások, értekezletek szervezését stb.) a helyzet orvoslására, illetve az anyanyelvi oktatás színvonalának emelésére.

A két és három tanítási nyelvű iskolák életében és munkájában, az öngazgatás feltételei között, a nem-anyanyelvnek a pedagógusok részéről történő elsajátításának, zökkenőmentes használatának (vagy legalább megértésének) van egy másik jelentősége is: az oktatás mindkét (vagy mindhárom) nyelve egyben a kommunikáció nyelve is. Mindenki szabadon és egyenjogúan használhatja saját anyanyelvét az igazgatási és szakvezetési ülésein, az iskola különböző manifesztációin, értekezletein, és az egyéni érintkezésekben egyaránt. Akadályt csak az képezhet, ha egyesek azt a nyelvet nem értik. Egymás nyelvének nem ismerése elég gyakran akadályozza az egyenlő nyelvhasználat érvényesülését az egyes iskolákban.

A különböző nemzetiségekhez tartozó pedagógusok és iskolaigazgatók, ha nem is beszélik tökéletesen, de értik a szerbhorvát nyelvet. Ezzel szemben a délszláv nemzetekhez tartozó pedagógusok jó része (ezt a fenti adatok is alátámasztják) még csak nem is ért a nemzetiség nyelvén. A 24 ankétozott középiskolai igazgató közül 12 (50%) tökéletesen beszéli, 5 érti, 7 pedig egyáltalán nem beszéli és nem is érti az oktatás másik nyelvét — a nemzetiségi nyelvet. 106 általános iskolai igazgató közül 66 (52,8%) tökéletesen beszéli, 18 érti, 22 egyáltalán nem beszéli a nemzetiség nyelvét (ez túlnyomórészt a magyar nyelvre vonatkozik). Az igazgatóhelyetteseknél ebből a szempontból valamivel jobb a helyzet, és általában úgy van, hogy abban az iskolában, ahol az igazgató szerb, vagy horvát nemzetiségű, az igazgatóhelyettes

a nemzetiségek soraiból kerül ki. Ennek ellenére, figyelembe véve az iskolaigazgató fontos szerepét az iskola vezetésben (ő képezi az információ-áramlások gócpontját) a helyzet ezen a téren *semmiképpen sem kielégítő*: nemcsak hogy akadályt képez az egyes szervek munkájában, hanem (különösen a vezetők hiányos nyelvtudása) bizonyos fokig gátló hatással van a nemzetiségek nyelvén folyó oktatás fejlődésére is. Ezért elengedhetetlen, hogy az igazgatók és helyetteseik megválasztásánál és újraválasztásánál az oktatási nyelvek tökéletes tudása feltétellel váljék. Ugyanakkor olyan légkör kialakítására van szükség, amelyben minden pedagógus természetes szükségét érzi a másik nyelv elsajátításának, legalább a megértés fokáig.

Ha ezt elérjük, csak akkor biztosítjuk a két és több tanítási nyelvű iskolák fejlődésének, fennmaradásának legfontosabb személyi feltételeit.

AZ ANYANYELVI OKTATÁS ALAPVETŐ FELTÉTELEI

A személyi feltételeket már elég részletesen taglaltuk: az oktatási nyelvet tisztán beszélő, korszerűen képzett pedagógusokra és világos, minden hátsó gondolattól mentes nézetek és álláspontok kialakítására van szükség.

A *tárgyi feltételek* közül a következőket tartjuk alapvetőnek:

a) *Színvonalas és a nyelvezetük szempontjából is minőségi tankönyvek, munkafüzetek, és kézikönyvek biztosítását kellő számban és időben.* A Vajdasági Közoktatásügyi Tanács elemzése számadatokkal bizonyítja az e téren mutatózó, valóban elgondolkoztató hiányt. E szerint:

- az általános iskolákban 49 magyar nyelvű tankönyv hiányzik,
- a gimnáziumokban 20,
- a szakiskolákban 355 (ezt némileg enyhítik a Magyarországról behozott és nálunk részben alkalmazható tankönyvek).

A helyzet ezen a téren elég aggasztó, különösen, ha szem előtt tartjuk a vajdasági nemzetiségi tankönyvkiadás mind súlyosabbá váló helyzetét. A tornyosuló problémákat nem lehet csak a tankönyvkiadás ésszerűsítésével megoldani, habár arra is bizonyosan szükség van: jelentősen nagyobb anyagi eszközökre van szükség, ha az egyenlőség elvét ezen a fontos területen maradéktalanul alkalmazni kívánjuk. A hiányzó tankönyvek mellett égető szükség van magyar nyelvű, s a mi követelményeinknek megfelelő kézikönyvek kiadására, szakkönyvek fordítására s a tantervek magyar nyelvre történő lefordítására. Ezenkívül már egy évtizede érezzük a hiányát egy magyar nyelvű, s a mi vajdasági talajunkból kinövő, a mi problémáink megoldását elősegítő, tehát a pedagógusok továbbképzésében is jelentős szerepet játszó, *pedagógiai folyóiratnak*.

b) *Az általános iskolák és középiskolák hálózatának átszervezését, az anyanyelvi oktatás szükségleteihez való tökéletesebb idomítását:* új nemzetiségi tagozatok nyitását (ahol ehhez feltételeket lehet biztosítani), a tanulók utaztatásának megoldását, központi gyűjtőiskolák szervezését (utaztatással, vagy diákorthonokban biztosított bentlakással) mindenütt ahol a nemzetiségi tanulók kisebb létszámban élnek, ill. ahol nem gazdaságos külön tagozatot nyitni. Mindezt, természetesen, a szülők beleegyezésével kellene megvalósítani.

c) Az eddiginél sokkal rendezettebb, célszerűbb, az anyanyelvi oktatás előnyeit és Vajdaság kaderszükségleteit figyelembe vevő *ösztöndíjazási rendszer* megalapozását és továbbfejlesztését.

d) A nemzetiségi iskolák és általában az anyanyelvi oktatás *pénzselésének* olyan alapokra való helyezését, amely lehetővé teszi a szükséges anyagi eszközök és póteszközök zökkenőmentes biztosítását és folyósítását. Kétségtelen hogy többnemzetiségű tartományunkban a helyes nemzetiségi politika alkalmazása az oktatásban aránylag nagyobb eszközöket igényel, azonban vitán felüli, hogy ezeket fejlettségünk mai fokán, fokozatosan, mind nagyobb mértékben biztosítani lehet.

e) A már többször említett *tudományos kutatómunka* megszervezése és pénzselése is megoldásra váró probléma. Elsősorban pedagógiai, lingvisztikai és pszichológiai kutatásokra volna szükség az eddigi, jórészt csak a tapasztalatra támaszkodó gyakorlat kiértékelése céljából. A kérdés bonyolultsága sokoldalú kutatást tételez fel, amelyet azonban, feltétlenül össze kellene hangolni, minél gazdaságosabbá tenni. A kutatómunka irányítását és összehangolását előbb egy kutatócsoportra, később egy vajdasági kutatóintézetre lehetne bízni, amely ezen a téren együttműködhetne más belföldi és külföldi kutatóintézetekkel, más tudományos és szakintézetekkel.

Így pedagógus közvéleményünk, közoktatásügyünk öngazgatási szervei, a politikai szervek és a szülők hozzájuthatnának a szükséges információkhoz, ami nagymértékben megkönnyítené a döntéshozatalt, és megbízható segítséget nyújtaná a fejlődési irányvonal meghatározásában, a különböző távlattevők kimunkálásában.

Szocialista társadalmunkat a tényekkel, a valósággal és a feladatokkal való nyílt szembenézés és a feladatok következetes vállalása jellemzi. Ezeket a feladatokat valóságunk róttá ránk. Teljesítésük mindannyiunk, minden itt élő nemzet és nemzetiség kötelessége, mert csak így juthatunk el a nemzeti és nyelvi egyenjogúság még magasabb fokára, ami egyben a szocialista építés terén elért haladásunk, eredményeink fokmérője is.

JEGYZETEK

- ¹ Socijalistička autonomna pokrajina Vojvodina, Prosvetni savet: Stanje i aktuelni problemi školovanja učenika pripadnika narodnosti u Socijalističkoj autonomnoj pokrajini Vojvodini; Novi Sad, 1972., strana 66 i 47 tabela priloga. (Autori: dr Lajoš Tot, Zlatko Melvinger, Laslo Berkeš, i Jakob Pelić. Nosioci izrade pojedinih poglavlja: dr Imre Bori, Laslo Berkeš, dr Andraš David, Geza Gulka, Milisav Lazić, Zlatko Melvinger, Miodrag Milanović, Jakob Pelić, Ferenc Šejpeš i dr Lajoš Tot. Saradnici na izradi pojedinih poglavlja: Elemer Brunet, Eržebet Ernješ, Irena Gajda, Milan Pešut, Stjepan Poljaković, Karolj Šaroši i Pal Šatai. Recenzenti elaborata: Vlada Popin i dr Laslo Rehak.)
- ² A nemzetiségi tanulók anyanyelvi oktatásának helyzete és időszertű kérdései Vajdaság Szocialista Autonóm Tartományban.
- ³ Zakon o organizaciji škola u kojima se nastava izvodi na jezicima nacionalnih manjina u NR Srbiji.

REZIME

ŠKOLOVANJE UČENIKA PRIPADNIKA MAĐARSKE NACIONALNOSTI NA SVOM MATERNJEM JEZIKU

Osvetljavanju ove aktuelne problematike autor prilazi sa pedagoškog i prosvetno-političkog aspekta, služeći se podacima iz ovogodišnje analize Prosvetnog saveta Vojvodine, Pokrajinskog zavoda za statistiku i Sekretarijata za prosvetu i kulturu SAPV.

Na osnovu prikazanog stanja i problema na sva tri stupnja školovanja (obuhvatajući time, pored Vojvodine, i one delove SR Hrvatske i Slovenije na kojima postoji mađarski živalj), ukazuje na one objektivne i subjektivne faktore i okolnosti — uključivši u to i stepen informisanosti roditelja o prednostima školovanja svoje dece na maternjem, odnosno nematernjem jeziku — koje takvo stanje uslovljavaju. Naime, 18,3 %-a učenika mađarske nacionalnosti u osnovnim školama ne pohađa školu na svom maternjem jeziku, a u srednjim školama taj procenat iznosi 45. Kao posledica toga i malih mogućnosti za studiranje na svom maternjem jeziku, — u odnosu na pripadnike jugoslovenskih narodnosti — daleko manji broj svršenih učenika Mađara nastavlja svoje školovanje na višim školama i fakultetima.

U tom sklopu problema jedno od fundamentalnih pitanja je: kako se mogu obezbediti najbolji uslovi za razvoj ličnosti učenika, imajući u vidu društveni interes koji kod nas nalaže da od učenika svih naroda i narodnosti formiramo što kulturnije i kompletnije ljude, omogućivši maksimalno ispoljavanje potencijalnih mogućnosti svakog pojedinca. Za to nastava na maternjem jeziku pruža daleko povoljnije uslove.

U tendencijama razvoja na tom polju ima dosta pozitivnog, ali su još uvek prisutne i ozbiljne prepreke i nedostaci. U cilju njihovog otklanjanja i raščišćavanja postojećih dilema, stručno-pedagoškog karaktera, autor insistira na potpunijem obezbeđivanju svih subjektivnih i objektivnih preduslova:

- na formiranju takvih profila nastavnika koji odgovaraju našim uslovima i potrebama,
- na prilagodavanju mreže škola potrebama nastave na maternjem jeziku,
- na ravnopravnosti u izdavanju udžbenika, priručnika, kao i na izdavanju jednog pedagoškog časopisa na mađarskom jeziku,
- na obezbeđivanju dopunskih sredstava i razvijanju jednog adekvatnog sistema stipendiranja i
- organizovanju naučnih istraživanja na tom polju, čiji bi nosilac u bliskoj budućnosti mogla biti jedna studijska grupa, a kroz nekoliko godina bi trebalo formirati vojvođanski institut za istraživanja takve vrste.

RÉSUMÉ

LA SCOLARITÉ DES ÉLÈVES RESSORTISSANTS (ELEMENTS) DE LA NATIONALITÉ HONGROISE EN LANGUE MATERNELLE

L'auteur vise à mettre en lumière ce problème actuel d'un aspect pédagogique et culturel-politique, en se servant des data d'analyse du Conseil culturel de l'Institut statistique de la province autonome de Voïvodina et de celui du Secretariat régional d'éducation et de culture.

Tenant compte de la situation actuelle et des problèmes donnés sur tous les trois degrés de renseignements (y compris Voïvodina et les régions de la République Fédérale de Croatie et celui de Slovenie avec des éléments hongrois) l'auteur démontre ces circonstances et facteurs objectifs et subjectifs — incluant le degré de renseignement des parents sur l'avantage (privilèges) d'enseignement de leur enfants en langue maternelle, c'est-à-dire non-maternelle — conditionnés par un état pareil. A savoir, 18,3% des élèves de nationalité hongroise dans les écoles élémentaires ne fréquent pas l'école en langue maternelle, tandis que chez les élèves de l'enseignement secondaire ce pourcentage fait 45. A cause de cela et pour d'autres raisons comme la possibilité limitée pour étudier en langue maternelle par rapport aux éléments de la nationalité yougoslave — le nombre des élèves qui passent aux écoles supérieures et aux facultés est considérablement moins parmi les élèves hongrois.

Prenant en considération une telle structure du problème, une question fondamentale se pose: comment réaliser les meilleurs conditions afin de développer la personnalité d'élève, ayant en vue l'intérêt social qui nous impose de former un homme le plus intégral et le plus complet, en rendant la possibilité de manifester les inclinations potentielles de chaque individu. Afin d'atteindre ce but l'enseignement en langue maternelle paraît d'être le moyen le plus propice.

En voie du développement sur ce plan il y a des résultats positifs considérables, quoique certaines obstacles graves ne manquent pas. Afin d'écartier des dilemmes existants d'un caractère professionnel-pédagogique, l'auteur insiste sur la réalisation de toutes les conditions préalables subjectives et objectives:

- former des profils des instructeurs convenants à nos besoins qui **puissent agir** dans nos conditions,
- adapter le réseau scolaire au besoin de l'enseignement en langue maternelle,
- atteindre l'égalité sur le plan de la publication des livres de classe, manuels, aussi bien que sur publication d'une revue pédagogique en hongrois,
- assurer les moyens additionnels pour le développement d'un système adéquate de la bourse, et
- sur l'organisation des investigations scientifiques sur ce plan qui serait représenté par un groupe d'étude dans l'avenir proche et dans quelques années il faudrait former un institut pour les investigations pareilles en Voivodina.